

létszámok csekély voltából adódóan a gépesítés nem számottevő. Az intézeti táruk közül az 1080 darabos hanglemeztár, az 1300 darabból álló diatár és egy igen szerény magnókazetta-anyag tartozik a könyvtárhoz. E tárukat - a film- és videotárakhoz hasonlóan - az intézet előadó- és klubtevékenységében hasznosítjuk, pl. önálló, tematikus hangmez-esteken, tudományos és ismeretterjesztő előadások illusztrációjaként, iskolai programokon. Olvasóink vagy más látogatóink részére, érdeklődés esetén, egyénenként vagy csoportosan biztosítjuk a kívánt anyag maghallgatását, megtekintését.

A bécsi Collegium Hungaricum könyvtára

Schmél Ferencné

Bevezető

A Collegium Hungaricum - a Magyar Köztársaság által működtetett, országhatáron kívül fekvő kulturális intézmények egyike - Bécsben, a hajdani Osztrák-Magyar Monarchia fővárosában található. Feladata a határrendezések folytán a mai Magyarország területén kívül rekedt magyarországi kulturális igényeinek - legalább részbeni - kielégítése, a szóránymagarsággal való kapcsolat tartása, továbbá a mai magyar kultúra és tu-

Amint az előbbiekből is kitűnik, könyvtárunk szerény, egyszersmind fontos hozzájárulást nyújt a hazánkról, kultúránkról és tudományunkról intézeti keretek közt folyó ismeretterjesztéshez. Bár tevékenysége méreteit, korszerűségét tekintve nem hasonlítható a nagyobb és régebben működő nyugat-európai magyar intézetekhez, szerepe van abban, hogy a Magyarországgal szemben megnövekedett érdeklődést kielégítse, s nemzeti érdekeinknek megfelelő, valóságghú képet adjunk a rendszerváltásról, országunk gazdasági és társadalompolitikai folyamatairól, elősegítve történelmünk, kultúránk jobb megértését, a jó viszonyt és együttműködést.

domány képviselője és terjesztése külföldön. A bécsi intézet jelentőségét a történelmi hagyományok, valamint az immár évtizedes jószomszédi kapcsolatok önmagukban magyarázzák.

A Collegium Hungaricum tulajdonjogilag és felügyeletileg semmiben sem különbözik a többi kulturális intézménytől. Eszközei a Magyar Köztársaság tulajdonában vannak, hatáskörileg a Művelődési és Közoktatási Minisztériumhoz tartozik. Tevékenységét kulturális és tudományos rendezvények (kiállítások, filmvetítések, színházi előadások) és ösztöndíjas tanulmányok formájában fejti ki. Működésében szerepet játszik önálló könyvtára: a következőkben ezt mutatjuk be.

A Collegium Hungaricum és könyvtárának rövid története

Klebelsberg Kunó gróf m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, amikor tudománypolitikájának útját kijelölte, külön hangsúlyt helyezett arra, hogy a tudománypolitikának egyik feladata legyen a külföldi kapcsolatok ápolása. Ennek a célnak a megvalósítására létesítette Klebelsberg miniszter a külföldi kollégiumokat.

A külföldi kapcsolatok előmozdítására 1921-ben kapott otthont Bécsben a *Bécsi Magyar Tör-*

téneti Intézet a bécsi magyar királyi testőrségi palotában, ott, ahol korábban Bessenyei György és társai éltek. Klebelsberg miniszter a gárdaépületet választotta a szellemi gárda otthonául. Csak két évvel később, 1923-ban foglalkozott a miniszter először a bécsi kollégium eszméjével, de már 1924 húsvétján Lábán Antal - a kollégium későbbi igazgatója - bemutatta a kollégiumi szervezeti szabályzatot. Az első kollégisták 1924 őszén kezdték meg tanulmányaikat a történelmi nevezetességű és építészeti is jelentős épületben, a Collegium Hungaricum Vindobonense-ben.

A kollégium, életének első húsz évében, 1924-44-ig összefogta a Bécsben tanuló magyar ifjúságot. Az intézmény jelentősége elsősorban abban állt, hogy nem engedte az értékeket idegenben elkallódní. Irányította és ellenőrizte a kollégisták tanulmányait, megkönnyítette a külfölddel történő kapcsolatfelvételt, és biztosította számukra a tanulmányaikhoz szükséges eszközöket. A korabeli dokumentumok szerint az esz-közök között szerepeltek kézikönyvek is: feltehetőleg ebben az időben intézményes könyvtár is volt.

1935-től Miskolcgy Gyula irányította mind a Történetkutató Intézet, mind pedig a Collegium Hungaricum adminisztrációját és tanulmányi ügyeit. Ekkoriban kezdték használni a „Bécsi Magyar Kulturális Intézet” elnevezést, amely minden bizonnyal a Bécsben működő magyar intézmények felett állt. A központosítás a könyvtárakat is érintette, így a Történetkutató Intézet és a Collegium Hungaricum „központosítva, bár vagyoni-lag elkülönítve” működtette könyvtárát. Miskolcgy Gyula 1946 augusztusában írt jelentésében a következőképpen nyilatkozik a könyvtárakról: *„Különös jelentősége van a két intézet könyvtárának. Ez a két könyvtár ma kb. 22-23 000 kötetet foglal magában és így a második legnagyobb könyvtár a berlini könyvtár mögött külföldön, viszont megvan az az előnye a berlini könyvtár előtt, hogy többértű és a magyar szellemi életet minden irányban képviseli. Mióta a vezetést átvettem, az utóbbi tíz év folyamán a könyvtárak fejlesztését új irányba tereltem. A Történeti Intézet könyvtára már ekkor is fejlett volt, de fejlesztésében felfogásom szerint alapvetően hibás elv uralkodott: túlságosan sok német könyvet és folyóiratot vásárolt, amelyeket úgymint minden bécsi közkönyvtárban meg lehet kapni, ezzel szemben nem fejlesztették eléggé a magyar anyagát, ami pedig létjogosultságát biztosítja. A Collegium könyvtára 1935 végén teljesen*

dezolált állapotban volt. Alig akadt benne egyéb, mint néhány német gyűjteményes munka, magyar folyóiratok, amelyeket a Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ révén ingyen kapott, és egyes, minden rendszer nélkül kiragadott munkák. Ezeket a hiányokat iparkodtam pótolni, az adminisztrációtól elvont pénzen könyvet vásároltam, adományokat gyűjtöttem stb., úgyhogy ma már a magyar szépirodalom és a kritikai irodalom legalábbis főbb képviselőinek munkáival hiánytalanul megvan, és a hungarológia egyéb területéről is beszereztük a főbb munkákat. Egyszóval a két intézet könyvtára ma egy kitűnően használható instrumentum, amely minden tekintetben megfelel céljának a magyar kultúra propagálására.”¹

A második világháborútól a közelmúltig terjedő időszakra vonatkozóan inkább bürokratikus dokumentumok születtek, semmint átfogó koncepciók vagy részletes elemzések - legalábbis a Collegium Hungaricum könyvtárát illetően. A történések nyomai az államapparátus ügyvitelében és - ha egyáltalán fennmaradt - irattárában lehetnek fellelhetőek; a napi sajtóban, illetve a könyvtártudományi szakirodalomban alig található érdemleges adat.

A Collegium Hungaricum könyvtára ma

A jelenlegi működési szabályzat szerint a Collegium Hungaricum könyvtárának alapvető feladata közreműködni a magyar kulturális értékek és tudományos eredmények közvetítésében, és referenzs könyvtárként működve általános tájékoztatói lehetőséget nyújtani a nemzeti kultúra és a magyar tudományos kutatások területén. Ugyanakkor kiindulási alapot teremt az osztrák tudomány, kultúra és országismeret terén való tájékoztatóhoz is.

E feladat ellátására hivatott mintegy 6900 kötet könyv, 1200 kötet (részben bekötött) folyóirat, 1035 hanglezem, 45 videókazetta és a heti 20 óras munkaviszonyban dolgozó főállású könyvtáros. A könyvtár rendelkezik olyan kézikönyvtárlománnyal, amelyik a magyar nemzeti könyvtermés általános és szaklexikonait, enciklopédiáit, adattárakat tartalmazza az általános tájékoztatás igényével.

A könyvtárlomány zöme feldolgozott, de a be-tűrendes katalógus erősen hiányos, s a „szakka-

talógus” tulajdonképpen a könyvek felállítási rendje szerinti raktári katalógus. Az állomány összetétele az elődök helyes gyarapítási politikáját tükrözi; a gyűjtemény legjelentősebb részét a magyar nyelvű szépirodalom, történettudomány, irodalom- és művészettörténet, valamint néprajz és zenetudomány alkotja. A kisszámú, lényeges hiánytól eltekintve megvannak a legfontosabb szépirodalmi és tudományos folyóiratok is. A könyvtár gyarapítására - az elmúlt fél évet leszámítva - 1988 óta nem került sor. Így az utolsó három év könyvtermését illetően lényeges és sürgősen pótolandó hiányok vannak. A teljes állomány szakrendben áll: a szépirodalmi rész az olvasóteremben, a szakirodalom a raktárban. A szakirodalom elhelyezése szakrendes, az egyes szakcsoportokon belül betűrendes.

A folyóiratállományt kardexlapon tartjuk nyilván évfolyamonként, mellőzve az egyes számok feltüntetését.

A hanglemezek feldolgozása megkezdődött, de tárolásuk és lejátszásuk nincs megoldva.

Nyilvántartásunkban 1067 beiratkozott olvasó szerepel. A könyvtárat nagyobb részét a Bécsben élő magyar származású vagy magyar anyanyelvű osztrák állampolgárok, illetve a magyar követség, kereskedelmi kirendeltség, az utóbbi időben az ösztöndíjasként Bécsben tanuló magyar diákok és a kollégium munkatársai veszik igénybe. A tudományos jellegű érdeklődés a nem magyarul olvasó osztrákok részéről az ilyen igényeket kielégítő állomány szegényes volta miatt nem jelentős, s leginkább adatszűrű tájékoztatásra szorítkozik. Kölcsonzés keddtől péntekig naponta 15 és 19 óra között van. Annak ellenére, hogy az első kölcsönzés alkalmával valamiféle igazolvány (útlevél, Legitimationskarte) felmutatása kötelező, a kikölcsönzött könyvek visszaszerzésének jogi körülményei nincsenek kellőképpen tisztázva, biztosítva.

A jövőről

„A külföldi magyar kulturális intézetek - Collegium Hungaricumok - új helyzet előtt állanak. Feladataik újragondolása, működésük megújítása a kor követelő szükséglete”² - írta *Stier Miklós*, a Collegium Hungaricum tudományos igazgatója. Következésképpen új helyzet előtt állanak ezen intézmények könyvtárai is. A jövőben már

nem lesz elég könyvtárnak lenni, az igények ki-elégítésére információs központtá kell alakulni. E feladat ellátására azonban könyvtárunkat előbb alkalmassá kell tenni.

A tervek szerint a Collegium Hungaricum könyvtára - külső segítséggel - megvalósíthatja a hosszú évek óta elmaradt megbízható állományfeltárást. Egy személyi számítógép közeljövőben történő üzembeállítása impulzust ad a könyvtár korszerűsítéséhez. A TechnOrg Technológia Fejlesztési Kft. az ENSZ Iparfejlesztési Szervezete (UNIDO) megbízásából egy komplex katalóguskezelő, visszakereső, tag- és kölcsönzésnyilvántartó programcsomagot fejlesztett ki kisméretű szakkönyvtárak részére. Minthogy a rendszer csaknem tökéletesen megfelel a Collegium Hungaricum könyvtára igényeinek, és változtatások nélkül alkalmazható közművelődési könyvtárak működtetéséhez is, az állomány feldolgozásához ezt használják majd. (A TECHLIB elnevezésű programcsomagot a TechnOrg Kft. térítés nélkül adományozta a Collegium Hungaricumnak.) A számítógépes feldolgozással együtt korrigálni kell a félreszakozásokat és biztosítani a könyvek többszempon্তু tárgyi feltárást. A rendszer segítségével készíthetők olyan katalógusok és ajánló bibliográfiák, amelyek alkalmasak a könyvtár népszerűsítésére.

Több figyelmet érdemelnének az audiovizuális anyagok. Megfelelő feltártság mellett és kellő reklámozással igen kedvelt s gyakran használt állománnyá válhatnának. A zömmel magyar vonatkozású anyag (magyar zeneszerző, magyar előadóművész, magyar prózalemez) nagy forgalomra számíthatna. Szükség lenne egy lemezjátszóra fejhallgatóval a helyben használat biztosítására, valamint egy jó minőségű magnetofonra, hogy hozott kazettára másolást végezhesünk.

Nem ártatjuk magunkat azzal, hogy pontos és mindenre kiterjedő ismertetést adtunk, de szerény lehetőségünket tekintve talán az sem kevés, hogy bemutathattuk könyvtárunk múltját, jelenét, közeli jövőjét, gyakorlati elképzeléseit. Hiszen létezésünk feltétele a fejlődés és az adaptáció.

Irodalom

1. Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből. (1945-1948). Főszerk. Verő Gábor. Bp. Téka, 1988. 406-407. p.
2. STIER Miklós: Gondolatok a Bécsi Collegium Hungaricum feladatairól. = Magyar Tudomány, 1991. 1. sz. 82. p.